

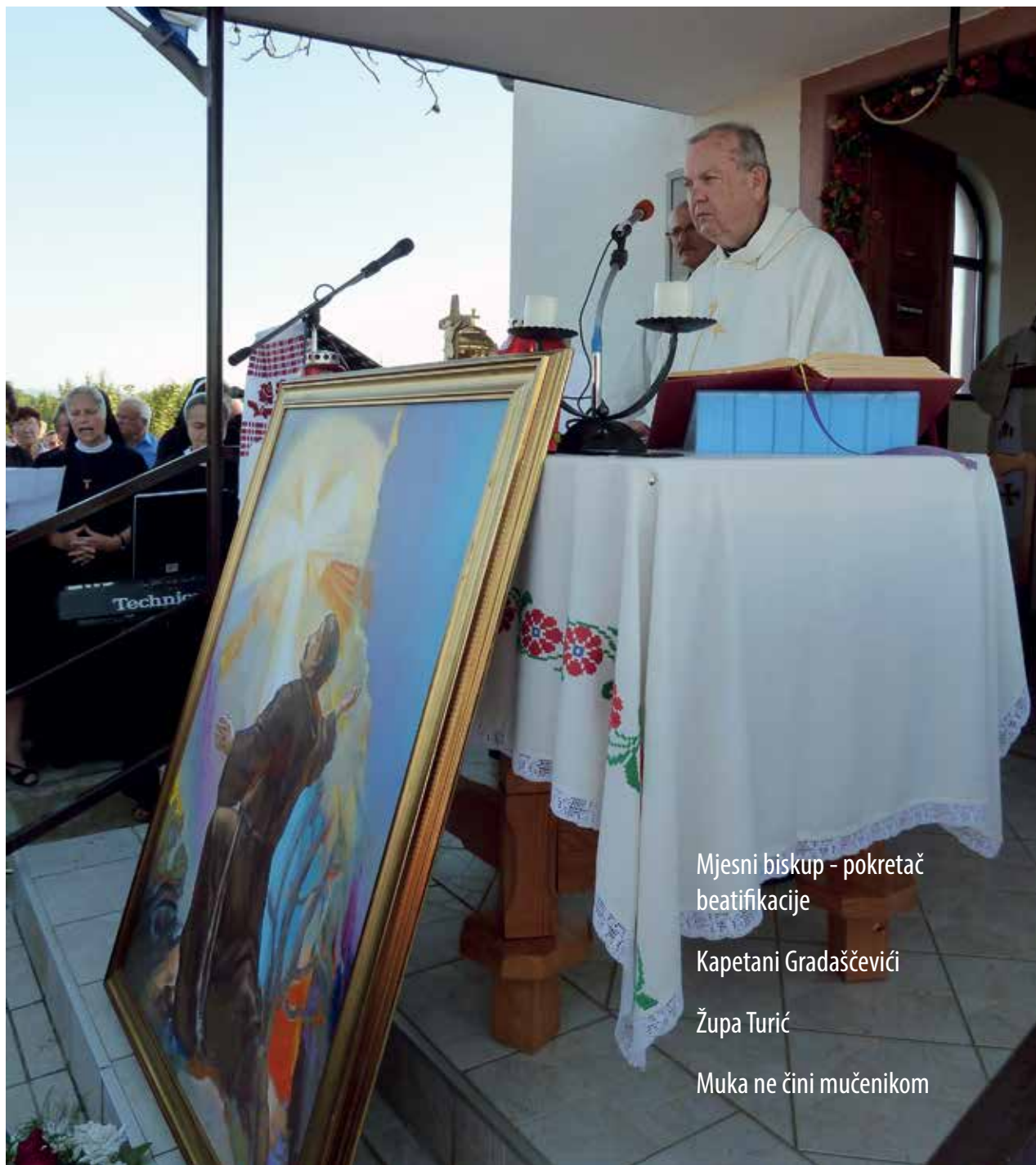

FRA LOVRO

Glasilno Vicepostulature
sluge Božjega
fra Lovre Milanovića

GODINA II. Broj 6 Božić, 2016.

Cijena 2 KM

Mjesni biskup - pokretač
beatifikacije

Kapetani Gradašćevići

Župa Turić

Muka ne čini mučnikom

(Ne)kultura duha

Jedan svoj tekst u *Franjevačkom vijesniku* iz 1931. započeo je fra Jozo Zvonigradski (fra Leonard Čuturić) sljedećim riječima:

„Onaj narod pokazuje nekulturu duha, koji ne drži trajno u časnoj uspomeni muževe zaslužne za se. A naprotiv je odraz njegove plemenitosti i izgrađenog osjećaja, kada zna cijeniti i u sjećanju držati takove svoje ljude. Prema tome mjerilu može se ocijeniti i naša kultura“.

Fra Leonard je napisao ovo na početku svoga teksta o fra Augustinu Miletiću u povodu njegove stote obljetnice smrti. Odmah u sljedećoj rečenici kaže on kako bi ovakav čovjek „kod drugih naroda nosio aureolu narodnog velikana“.

Kroz svoju sedamstoljetnu povijest iznjedrila je bosanska franjevačka provincija doista mnoštvo istinskih velikana, ljudi vrijednih, zaslužnih i svetih. Štoviše, i mnoštvo mučenika! Na mnoge od njih zacijelo bi se više ili manje mogle primijeniti fra Leonardove riječi! Zsigurno i na fra Lovru Milanovića!

Nerijetko se događalo i još uvijek događa u našim ljudskim životima da se netko neispravno postavi prema drugome, da mu ne prizna zasluge koje mu pripadaju. Staro je to ljudsko ponašanje, postoji *otkad je svijeta i vijeka*.

I Isus iz Nazareta, čiji dolazak u ovaj naš svijet slavimo o Božiću, već je od rođenja prošao put ugroženosti i poniženja. I ne samo da od svoje okoline nije uvijek bio ispravno vrednovan, nego je često bio i krivo optuživan. Na temelju jedne takve optužbe osuđen je na smrt.

No, Isus je dao najbolji odgovor kako se čovjek u takvim okolnostima treba postaviti... U poniženju je pokazao snagu svoje volje i ljubavi...

U povijesti Crkve mnogi su u svojim ugroženostima i nemoćima bili tako jaki da su iz ljubavi prema drugima i svoje živote založili, da su umirali kako bi drugi živjeli.

Fra Lovro je bio jedan od takvih... Iz njegova groba u Turiću već više od dva stoljeća bljesak zraka svjetla koje je nekoć obasjalo betlehemske pastire poručuje hodočascima: *Budite jaki! Spasenje vaše dolazi!*

Čestit Božić i blagoslovljenu Novu godinu želi vam

Urednik

SLUGA BOŽJI

Fra Lovro Milanović (1777. - 1807.)

Fra Lovro Milanović je rođen 22. svibnja 1777.

u Sarajevu. Na krštenju je dobio ime Stjepan. Njegov otac Anto doselio se iz mjesta Gabela u Hercegovini u Sarajevo, gdje se vjenčao s Katarinom rođ. Strukić.

Nedugo poslije njegova rođenja obitelj Milanović se preselila u Kraljevu Sutjesku, gdje se Anto zaposlio u franjevačkom samostanu, u kojem je gvardijanom bio njegov brat fra Franjo Milanović.

Kad je Stjepan imao šest godina umrli su mu od kuge roditelji, brat i dvije sestre. Otad je brigu o njemu preuzeo stric fra Franjo i usmjerio ga prema franjevačkom pozivu.

Bio je kratko vrijeme samostanski vikar u Kraljevoj Sutjesci a potom imenovan župnikom župe Velika, danas župa Plehan kod Dervente. Iz Velike je premješten u župu Tramošnicu i tu ga je 3. veljače 1807. u selu Turiću ubio nadglednik imanja Osman-bega Gradašćevića zato što nije sišao s konja i iskazao mu poštovanje. Fra Lovro to nije učinio zato što je – kako kaže narodna predaja - nekom bolesniku nosio sakrament svete Pričesti.

Bez obzira što ga Crkva nije službeno proglasila svetim, glas o njegovoj svetosti (fama sanctitatis) ne jenjava već više od 200 godina. Na njegov grob u Turiću, od njegove pogibije do naših dana, s vjerom i pouzdanjem dolaze brojni vjernici ne samo iz Bosanske Posavine i Tuzle nego i izdaleka (iz Slavonije i Srijema).

M. K.

Ivan Krizanac, Fra Lovro Milanović (Donja Tramošnica)

Biskup dr. Tomo Vukšić

BISKUP TOMO VUKŠIĆ:

Tri poruke fra Lovrine smrti

Iz propovijedi na „Fra Lovrinu mladu nedjelju“ 2014. godine

Davnoga 3. veljače 1807. ubijen je fra Lovro Milanović dok je nosio Presveti oltarski sakrament na putu prema bolesniku kojega je trebao ispovjediti. Ubijen je, kako svjedoče stare zabilježbe, jer nije, zajedno sa Presvetim sakramentom, sišao s konja da bi se poklonio „Turčinu“, kako je nalaagao osmanski zakon.

Umirući - kako kažu stare knjige - izgovarao je riječi: „*Gospodine Isuse Kriste, koji si za me krv svoju prolio na križu, sad ja za tebe prolijevam svoju od neprijatelja križa. Oprosti meni preveliku grešniku i smiluj se meni.*“ Što bismo mi, današnji kršćani, trebali naučiti iz primjera fra Lovre Milanovića?

- Prvo, ono što već znademo iz svetih knjiga: „*Klanjaj se Gospodinu, Bogu svomu, i njemu jedinomu služi!*“ (Lk 4,8). Tako Isus odgovara na đavolsku kušnju i poziv da se Isus pred njim po-

kloni. Danas se ljudima nude mnoge lažne vrednote. Suvremena lažna božanstva. Kršćanin je pozvan da u ovom svijetu sačuva pravo bogoštovlje.

- Drugo, *pozvani smo na vjernost, patnjama i kušnjama usprkos!* Fra Lovrina vjernost Bogu, njegov primjer, poziv je nama svima. Molimo danas posebice za onu braću i sestre u vjeri koji na raznim stranama svijeta trpe zbog svoga kršćanskog imena, zbog svoje vjernosti Kristu. Mnogi od njih su samo zbog toga ubijani u nekim Azijskim i Afričkim zemljama ili na Bliskom istoku. Molimo Gospodina da njihove patnje prestanu. Da prestanu patnje svakoga Božjega stvorenja. Da zavlada sloga i mir među ljudima. Ako njihove patnje potraju, molimo Gospodina da im udijeli milost ustrajnosti.
- Treće, umirući za dostojanstvo Isusa Krista, *fra Lovro nije pao u napast da sam počne mrziti*. Dapače, kao što smo čuli, dok je umirao zazivao je Božje milosrđe. Zahtjevan je to primjer, ponekada skoro nadilazi našu spremnost i naše sposobnosti. No, to je moralno obvezujući primjer i poziv.

Mudre riječi o čovjeku

Veličina čovjeka je u njegovoj odluci da bude jači od svoje sudbine.

Albert Camus

***

Najveća snaga kojom raspolaže čovječanstvo jest nenasilje. Ono je jače i od najmoćnijeg razornog oružja što ga je stvorio ljudski um.

Mahatma Gandhi

Bosansko-franjevačka vizija svetosti

Ako Franjina ideja kroz više od 800 godina, na svakome mjestu i u svakome narodu različito, još uvijek zrači svojom specifičnom „svetošću“ i još uvijek može poslužiti kao orijentir, onda i naš mali prilog tome za naše prilike zaista znači puno. I to je razlog radosti i razlog da s ponosom nosimo Franjino ime a bosansko prezime

Piše: **Franjo Ninić**

Povijest kršćanstva zapravo je povijest svetih ljudi, hrabrih pojedinaca koji su u konkretnosti svoje egzistencije utjelovili ideal čovječstva: ostvarenje Isusova „Božjega kraljevstva“ u svome vremenu i svojim konkretnim životnim okolnostima. Povijest bosanskoga franjevaštva, isprepletena s poviješću Bosne i Hercegovine, pripada također povijesti jedne vrste utjelovljenja franjevačke „svetosti“ u konkretnost povijesti i života ovdašnjih ljudi i vjernika.

Toj i takvoj konkretnoj povijesti pripada život i djelovanje fra Lovre Milanovića, bosanskoga franjevca i u narodu čašćenoga „sveca“ ovih naših strana. Njegov život i umiranje te vjernička i liturgijska uspomena na njega dio su povijesti konkretne, ljudske i bosansko-franjevačke svetosti. Neke crte te i takve vizije potpunoga ostvarenja čovječstva u konkretnosti našega bosansko-franjevačkoga iskustva možemo iščitati u recima poznate knjige o svetom Franju i njegovu životu J. Le Goffa.

Nitko se ne spašava sam

U zaključku svoje sjajne knjige o Franji iz Asiza, *Saint François d'Assise*, francuski povjesničar Jacques Le Goff donosi tri zapa-

žanja o ovome velikome čovjeku zapadnoga kršćanstva te o njegovu pokretu koji je 2009. godine obilježio osam stoljeća svoga poslanja u svijetu. Na prvome mjestu on smatra da su franjevci bili glavni „širitelji ideje da se nitko ne spašava sam, nego da se cijelo čovječanstvo, sve stvorenje mora spasiti“.

Ako se s ovom tvrdnjom uputimo u povijest franjevaštva u Bosni i Hercegovini, svakako možemo ustvrditi da je sedamstoljetna opstojnost ovoga našega lokalnoga, bosanskoga franjevaštva bila upravo prožeta tom i takvom „eshatološkom širinom“ koja se onda prelila u mogućnost da se drugoga i drukčijega može prihvatiti onakvog kakav uistinu jest, ne namećući mu vlastite modele ponašanja i vjerovanja. Spremnost za gajenje dijaloga, prve inicijative u približavanju drugim oblicima vjere i svjetonazora iznikli su upravo među franjevcima, od fra Anđela Zvizdovića do suvremenih nastojanja oko zajedničkih molitvenih skupova ili probijanja uskih konfesionalnih ili nacionalnih okvira stvorenih poslije nedavnoga rata.

Nadalje Le Goff smatra da su franjevci „u svome naučavanju i ponašanju snažno potvrdili dvoznačnost svijeta u kojem su živjeli“. To znači zapravo da je svijet s jedne strane stvoren od Boga i treba ga voljeti, da je izvor radosti i posvemašnjega bratstva, a s druge da je on po zlu i grijehu jedan otprirođeni svijet kojemu se treba suprotstaviti i kojega treba odbaciti u onim stvarima gdje se nalaze „bitni izvori nejednakosti i neprijateljstva, svih oblika moći zasnovanih na vlasništvu, novcu, na moći položaja, po rođenju i krvi“.

Bosanski franjevci, svjesni ove dvoznačnosti svijeta nisu se kroz svoju dugu tradiciju te kroz više od sedam stoljeća putovanja kroz „potpuni diskontinuitet“ povijesti Bosne i Hercegovine libili upozoravati upravo na

bolne točke svoga vremena. To je u prvome redu bio bunt protiv društvenih nepravdi, od osmanskoga doba do daytonske Bosne i Hercegovine, zatim prihvaćanje narodne pripadnosti sve do one točke kad se nacija počne dizati u religijsku kategoriju, a nacionalni interes postane paravan za pljačku i beskrupulozno iskorištavanje zajedničkih dobara. Jedno tipično bosansko-franjevačko iskustvo „napetosti između radosnog prihvaćanja svijeta i odbacivanja njegove pokvarenosti“ vidljivo je svakako u blizini narodu i kritici istoga toga naroda i njegovih vođa te u činjenici da su franjevci bili prozvani i danas se još uvijek nazivaju „ujacima“.

Sveti Franjo - model novoga čovjeka

I na trećemu mjestu Le Goff drži da su franjevci dali „konkretni povijesni model novoga čovjeka – u sebi rastrganoga pokornika i na koncu raspetoga – samoga Franju, jedinu ličnost koja je u kršćanstvu, po Isusovu modelu i slijedeći njega, imala odigrati tu ulogu u zapadnome kršćanstvu“. Kod Franje ne postoji „kult ličnosti“, zato se Franji puno ne moli i nema puno crkava njemu posvećenih, kao što je to slučaj sa sv. Antom Padovanskim. Franjo je tu za nasljedovanje, za ono što Le Goff naziva „individualno utjelovljenje zajedničkoga zanosa“. On je poziv na promjenu unutar svijesti pojedinca, poziv na formiranje zdrave osobnosti, zdrave individue, poziv na izgradnju osobnosti koja onda tek može biti koristan dio društvene zajednice.

Takav poziv u kontekstu našega, bosanskoga franjevaštva, svakako je vidljiv u gajenju posebnih oblika pučkih pobožnosti, razvijanja filozofije i teologije zavičaja, insistiranje na posebnostima kulturalne pripadnosti i odgoja. Stvaranje i oblikovanje ljudi kao samosvojnih, vjernički odgoje-

nih i odgovornih osoba svakako je u našem kontekstu cilj i izgradnje suvremenih crkava s novim arhitektonskim izrazom, umjetničkog uređenja tih crkava s temama i tehnikama koje govore upravo o „rascijepljenosti“ modernoga čovjeka, ali koje opet čovjeka vraćaju njemu samome i potrebi da se izgrađuje i mijenja uvijek nanovo i uvijek na dobro. Promjena čovjeka po Franjinu modelu u ovo suvremeno vrijeme težak je i zahtjevan zadatak, a posebno u Bosni i Hercegovini, gdje je rascijepljenost, u svakome njezinome pogledu, postala skoro bitna odrednica života i djelovanja uopće.

Sve tri ove franjevačke „kvalitete“ sa svojim malim odjecima i u BiH ostaju zadaci za budućnost, kako na opće svjetskoj tako i na našoj lokalnoj razini. Ako Franjina ideja konkretne svetosti kroz više od 800 godina, na svakome mjestu i u svakome narodu različito, još uvijek zrači svojom specifičnom „svetošću“ i još uvijek može poslužiti kao orijentir, onda i naš mali prilog tome za naše prilike zaista znači puno. I to je razlog radosti i razlog da s ponosom nosimo Franjino ime a bosansko prezime. Prožeto životom braće koji su franjevački i Isusov ideal svetosti ostvarili u konkretnome prostoru Bosne i Hercegovine i potvrdili „bosansko-franjevačku viziju svetosti“.

POSTUPAK BEATIFIKACIJE I KANONIZACIJE U KATOLIČKOJ CRKVI (III.)

Mjesni biskup - pokretač beatifikacije

Piše: prof. dr. fra Velimir Blažević

Uvođenje kauze beatifikacije ili kanonizacije u nadležnosti je biskupa one biskupije u kojoj je sluga Božji umro, kao i onih koji se u pravu izjednačavaju s dijecezanskim biskupom u granicama njihove jurisdikcije, tj. područni prelati i opati, apostolski vikari i prefekti i apostolski administratori u stalnim apostolskim administraturama.

Prenošenje postupka na drugog biskupa

Kada postoji važan razlog, može se od *Kongregacije za kauze svetih* zatražiti prenošenje ili produljenje nadležnosti na neku drugu biskupiju, različitu od one u kojoj je sluga Božji umro. A važan razlog može biti ako u biskupiji u kojoj je sluga Božji umro nema dovoljno svećenika osposobljenih za vođenje postupka, ili naročito ako većina svjedoka boravi izvan dotične biskupije.

Ako je takav slučaj, postulator kauze pita biskupa na kojeg, po pravu, spada uvođenje kauze je li voljan odreći se toga prava, te ako dobije pozitivan odgovor, prosljeđuje ga biskupu biskupije u kojoj želi da se postupak vodi, i pita je li spreman to preuzeti. Ako dobije pozitivan odgovor, postulator upućuje *Kongregaciji za kauze svetih* obrazloženu zamolbu za prenošenje nadležnosti na biskupa koji je prihvatio vođenje postupka. Uz taj zahtjev prilaže spise biskupa koji se odrekao nad-

ležnosti i onoga koji je pristao da se u njevoj biskupiji vodi postupak.

Predradnje prije otvaranja postupka

Mjerodavni dijecezanski ili eparhijski biskup, kada dobije molbu postulatora za pokretanje kauze, treba izvidjeti i prosuditi postoji li vjerodostojan i raširen glas svetosti ili mučeništva i glas znakova. Ako zbog opravdanih razloga smatra da molbu ne treba prihvatiti, dužan je to postulatoru dekretom priopćiti i iznijeti razloge zbog kojih je donio takvu odluku.

Ali ako prihvati molbu postulatora, biskup treba:

a) *Posavjetovati se s drugim biskupima* crkvene pokrajine o uputnosti pokretanja kauze. Ako se radi o istaknutoj nekoj osobi, koja je svojim spisima ili apostolskim djelovanjem imala velikog utjecaja u čitavoj državi, dobro je zatražiti mišljenje dotične biskupske konferencije. U slučaju negativnog mišljenja biskupâ crkvene pokrajine ili biskupske konferencije, biskup može postupiti po svom nahođenju, ali ne bi bilo razborito postupiti suprotno mišljenju većine.

b) *Obavijestiti vjernike biskupije* o pokretanju kauze i pozvati ih da iznesu, ako imaju ili znaju, korisne podatke koji se odnose na kauzu. Oglas, ako se smatra kori-

snim, treba objaviti, uz pristanak njihovih biskupa, i u drugim biskupijama. Obavještanje vjernika se može učiniti oglasom u katedrali, u svim župama i crkvama, ili u službenom glasilu, u časopisima raširenim u biskupiji, kao i putem radija i televizije.

c) Ako postoje neki objavljeni spisi sluga Božjega, biskup koji prihvati zamolbu i namjerava otvoriti kauzu beatifikacije i kanonizacije, treba prije započinjanja postupka *imenovati barem dva bogoslovna ocjenjivača*, čija imena moraju ostati tajnima, i zatražiti da izvrše cenzuru te dadnu svoje mišljenje i izvijeste sadržavaju li oni štogod protiv vjere ili ćudoređa. Oni zasebno pred biskupom i u prisutnosti kancelara trebaju položiti prisegu da će vjerno obavljati službu i da će čuvati službenu tajnu. Ali za spise koji su objavljeni s odobrenjem ili s *Impri-maturo*m mjerodavne crkvene vlasti, takva cenzura nije potrebna.

d) Iako ne postoji izričita odredba, *Kongregacija za kauze svetih* preporučuje da u biskupijskoj fazi postupka dvojica stručnjaka u duhovnoj teologiji ili u drugim crkvenim ili psihološkim znanostima izvrše kritičko proučavanje spisa i dadnu objektivnu procjenu spisa, naročito pod duhovnim vidom, s obzirom na duhovnost sluga Božjega, na motive koji su ga potaknuli da piše, na njegove kreposti i težnje, na bojazni i brige, itd., ne zapostavljajući eventualne poteškoće koje iz njih izbijaju.

e) Osim mišljenja stručnjaka u teologiji o objavljenim spisima, potrebno je proučiti i neobjavljene spise sluga Božjega. U tu svrhu biskup treba u svim kauzama, bilo novijim bilo drevnim, *imenovati barem tri stručnjaka u povijesti i arhivistici*, koji tvore tzv. povijesno povjerenstvo. Njihova je zadaća, osobito u drevnim kauzama, da

NIHIL OPSTAT

Prije pokretanja kauze beatifikacije i kanonizacije, preporučuje se da dijecezanski ili eparhijski biskup *zatraži nihil obstat (nema zapreke)* Svete Stolice, što će reći da upita *Kongregaciju za kauze svetih* ima li s njezine strane ili sa strane kojeg drugog nadležstva Svete Stolice kakva smetnja protiv kauze. U tom zahtjevu dobro je navesti da je obavljeno savjetovanje s biskupima pokrajine ili biskupske konferencije, da je izvršeno drugo što je propisano, te naglasiti kakva je važnost kauze za Crkvu. Zahtjevu treba priložiti kratak izvještaj s biografskim podacima sluga Božjega: dan, mjesto i biskupija rođenja i smrti, djelatnosti ili službe koje je vršio u Crkvi, itd.

traže i prikupe sve spise sluga Božjega koji još nisu izdani, kao i povijesne isprave, bilo rukopisne bilo tiskane, koje se na bilo koji način odnose na kauzu. Iako u novijim kauzama, u kojima se dokazni postupak temelji bitno na izjavama svjedoka, nije nužno imenovanje povijesnog povjerenstva, *Kongregacija za kauze svetih* drži da je to uputno, ne samo u postupcima o životu i krepostima, nego i u onima o mučeništvu. Stručnjaci u povijesti i arhivistici moraju pred biskupom i kancelarom biskupije ili eparhije položiti prisegu da će vjerno obavljati svoju službu i da će čuvati službenu tajnu. Nakon što obave svoju zadaću, trebaju biskupu predati prikupljene spise zajedno s popisom spisa i isprava, i podnijeti iscrpan i jasan izvještaj o dobro obavljenoj dužnosti, te iznijeti sud o vjerodostojnosti i vrijednosti spisâ i ispravâ i o osobnosti sluga Božjega kako izlazi iz tih spisa i isprava.

(Nastavit će se)

Sa sjednice kojom je otvoren proces za proglašenje blaženim fra Lovre Milanovića - dr. Mato Zovkić, kardinal Vinko Puljić i dr. fra Ivan Sesar

Muka ne čini mučenikom

Nije mučenik svaki onaj tko je pretrpio nasilnu bol ili smrt: važno je nešto drugo

Piše: **Mirko Filipović**

Za fra Lovru Milanovića kažemo da je umro mučeničkom smrću. U to je od početka vjerovao puk Božji pa su mu i oni koji su podizali spomenik nad gorobom to napisali na križu. No, što je ili tko je zapravo mučenik?

Riječ *mučenik* u slavenskim jezicima u vezi je s glagolom *mučiti*, što bi značilo: prisilno nanositi nekome bol čak do smrti. Svako ubojstvo nije mučenje, ali ni svako mučenje ne mora završiti ubojstvom. Mučenik je, dakle, svatko tko podnosi nasilnu bol, pogotovo ako je ona dugotrajna i završava smrću.

Ali to nije definicija kršćanskog mučenika. Da bi netko mogao biti smatran kršćanskim mučenikom nije dovoljno samo da pati i da umre od nasilne patnje. Važno je zbog čega pati, kako pati i radi čega pati.

Netko tko je nepravedno mučen zbog političkih uvjerenja, zbog odavanja vojne ili kakve druge tajne..., iako je možda kr-

šćanin, ne može se smatrati kršćanskim mučenikom. Kršćanski mučenik je samo onaj tko je patio ili ubijen zbog svoje kršćanske vjere. Uzrok muka i smrti mora, dakle, biti "odium fidei" - mržnja prema mučenikovojoj vjeri.

No, ta mržnja kod ubojica ne smije biti izazvana nikakvim osobnim zlim djelom, objektivnom opravdanom krivnjom koja bi izazivala osvetu. Kršćanski mučenik mora biti čist kao suza od osobne krivnje za svoju smrt. Ona mora doista biti nepravedna, nezaslužena.

Ipak, ni to još nije dovoljno: ta nepravedna patnja i smrt mora imati smisao, ono radi čega ili radi koga je dobrovoljno prihvaćena. Kršćanski religijski nazivi oblikovani su uglavnom na starogrčkom ili latinskom jeziku. Zato se *mučenik* izvorno kaže *martyr*, a to nema veze s glagolom *mučiti*, nego s glagolom *svjedočiti*. Umjesto mučenik, prvi kršćani kažu *svjedok*, a popis mučenika zove se: *martirologij*.

Kršćanki mučenik je, dakle, onaj tko nepravednu nasilnu patnju prihvaća kao svjedočenje za onoga u koga ili kome vjeruje. Isus Krist je povod, razlog i svrha mučeništva u kršćanstvu. Zato se snaga mučeništva izjednačava sa sakramentom: onaj tko se pripremao za krštenje i još nije bio kršćanin ali je umro mučeničkom smrću, smatran je krštenim. Samim time drži se da su mu oprošteni svi grijesi, jer sakramentom krštenja brišu se svi grijesi pa i onaj temeljni, iskonski (istočni) grijeh sklonosti ka pogreškama.

Osim što je svjedočanstvo za Krista, mučeništvo je i svjedočanstvo za kršćane, odnosno pred kršćanima: svjedočanstvo kako se vjera čuva i brani do smrti. Zato se i kaže da su mučenici sjeme novih kršćana.

Jahati konja pred Turčinom

Je li uopće bilo službenog i javnog zakona o tome i je li time što nije sišao s konja fra Lovro napravio onodobni zakonski prekršaj?

Tradicija sjećanja na razlog pogibije fra Lovre Milanovića uporno svjedoči kako se ubojica, nekakav nadglednik imanja bega Gradašćevića, pravdao da je morao pucati u fra Lovru zato što nije sjašio s konja kad je prolazio pored njega. S razlogom se danas pitamo je li takav bio zakon u turskome carstvu da kršćanin mora sići s konja ako na putu susretne nekog muslimana.

Stručni poznavatelji svih tih zakona i propisa u osmanskom carstvu reći će svoju o tome je li uopće bilo takva službenog i javnog zakona i je li time što nije sišao s konja fra Lovro napravio onodobni zakonski prekršaj. No, da je takav običaj, odnosno makar nepisano pravilo postojalo, svjedoči u svojoj knjizi zapisa *Putopisne crtice iz Bosne 1897* poznati znanstvenik Đuro Pilar.*

On je na samom početku austrougarske okupacije dobio zadatak da prođe Bosnom uzduž i poprijeko i ispita sva moguća nalazišta rudnoga blaga. Svoja zapažanja s putovanja pomno je zapisivao i slao prijateljima kao pisma, od kojih je kasnije sastavljena knjiga.

Opisujući dio putovanja na vrh Otaševac kod Drvara, bilježi kako ga prate dječak pravoslavac i zaptija musliman (Turčin):

Momak koji nas je vodio uzео si je konja za jahanje. To je Usi dodijalo da Vlah jaši, a on za njim da tapka. „Sjaši more“ reče Uso

momku, „dosta si se najašio“. „Neću bolan“ reče momak i to mu bijaše jedini odgovor svaki put kad mu je Uso punim autoritetom svojih zaptijskih reminiscencija (bio je zaptija pod turskom vladavinom) zapovjedio da sjaši. Eh kako bi Vlah godinu dvie prije skakao s konja na zapovjed Turčina, pomislih al ne rekoh ništa. Imao sam prilike vidjeti u blizini Banjaluke, da i sada još kršćanin na konju pokraj zaptije Turčina jašuć ovoga pita, da li mora sjašiti i pješice pokraj njega proći.

Austrougarska već nekoliko godina vlada Bosnom i Hercegovinom i nekadašnja turska policija nema više nikakve ni moći ni časti, a strah je ipak još prisutan. Ili strah kod kršćana ili nelagoda kod onih koji su navikli na iskazivanje podložnosti.

M. Filipović

* (Đ. Pilar, *Putopisne crtice iz Bosne 1897.*; Ogranak Matice hrvatske Slavonski Brod 2007.)

Župa Turić

I selo i župa Turić postali su i izvan granica Bosne i Hercegovine poznati po grobu bosanskog franjevca fra Lovre Milanovića u njihovu groblju na koji vjernici spontano hodočaste već više od dva stoljeća

Piše: **Marijan Karaula**

Kako je došlo do imena sela Turić i zašto se ono upravo ovako zove, ima nekoliko mišljenja koje je gotovo nemoguće provjeriti.

Prema jednim, ime je došlo od govečeta zvanog tur, koje je možda nekada živjelo u okolnim turićkim šumama.

Drugi dovode naziv ovoga sela u svezu s latinskom riječju *turris*, koja znači toranj ili utvrda.

A budući da je selo u osmansko vrijeme bilo begovski posjed, podrijetlo njegova imena, prema mišljenju trećih, moguće je povezati uz riječi Turčin ili turski.

Postoji, međutim, i još jedno mišljenje! Prema ovoj doista duhovitoj teoriji, na prostor sadašnjeg sela Turića doseljavalo se nekad davno stanovništvo iz srednje Bosne i zapadne Hercegovine, pa kako su doseljeni muškarci nosili dugačke gaće s velikim turovima, naselje koje je nastalo njihovim naseľljavanjem prozvano je Turić.

Župa - ostvarena davnašnja želja

Turić je inače staro hrvatsko katoličko selo, koje je dugo vremena bilo u sastavu drevne župe Tramošnica. Prostrto u ravnici nekako na sredini puta između Pelagićeva i Gradačca, selo je malo odmaknuto od središta te župe i turićkim vjernicima bilo je otežano dolaziti u tramošničku župnu crkvu na liturgijska slavlja nedjeljama i svetkovinama. Iako su franjevci često dolazili k njima i redovito nedjeljama slavili svete mise na njihovu groblju, žitelji

Turića u nekoliko su navrata molili vrhbosanskog nadbiskupa da postanu župa.

Prema pisanju župne kronike, mještani su čak još prije Prvog svjetskog rata pokretali pitanje osnutka župe u Turiću. Učinili su to ponovno i 1942. godine. No njihove su se želje ostvarile istom 1968. kada je, odlukom vrhbosanskog nadbiskupa dr. Smiljana Franje Čekade, kapelanija Turić postala samostalna župa, posvećena sv. Iliji Proroku, a u njezin sastav su, osim Turića, ušla i sela (zaseoci): Vodice, Staro Selo, Brđani, Bukvik i Gornje Liporašće.

Dekret o osnivanju župe pročitao je na blagdan sv. Ilije Proroka 20. srpnja 1968. kanonik preč. Miroslav Petrović. U Tramošnici je te godine župnik bio fra Kruno Miklič, a kapelan fra Marko Kobaš.

Novoustanovljena župa povjeren je pastoralnoj brizi svjetovnih svećenika. Za privremenog župnika određen je vlč. Anto Vujičić, župnik u Gradačcu, a prvi službeni župnik bio je vlč. Mijo Nikolić iz Borovice, od 25. kolovoza 1968. do 12. siječnja 1975. godine. On je, uz pomoć župljana i dobročinitelja, u vrijeme svoga župnikovanja, na zemljištu koje je darovao župljanin Šimo Ivkić, od 1971. do 1974. sagradio u Turiću lijepu i modernu župnu crkvu s visokim zvonikom. Još ranije je 1970. godine sagradio župni stan. Nije suviše ovdje spomenuti kako je Šimo Ivkić dao deset dunuma svoje zemlje državnom poljoprivrednom dobru, a zauzvrat je za mjesto na kojem će biti sagrađeni crkva i župna kuća dobio samo šest!

Nakon što je izgrađena crkva i uređeno prostrano crkveno dvorište oplemenjivanjem nasadima različitog drveća i cvijeća.

Uz Fra Lovrinu Mladu nedjelju župa živne

Započeto djelo župnika vlč. Nikolića u župi nastavili su njegovi nasljednici vlč. Mijo

Josipović iz Gornje Tramošnice (župnik od 26. siječnja 1975. do 28. kolovoza 1977) i vlč. Pero Anić iz Krepšića (župnik od 4. rujna 1977. do 26. studenog 1978), te vlč. Vlado Borić, koji je župu preuzeo 1978. godine (1. prosinca) i ostao u njoj sve do ljeta 2013. godine kada ga je naslijedio vlč. dr. Pero Brkić.

U vrijeme nedavnog rata (1992-1995) vlč. Borić je zajedno sa župljanima dijelio izbjegličku sudbinu živeći nekoliko godina izvan teritorija svoje župe, ali i Bosne i Hercegovine. Kada su prestala ratna djelovanja i stanje se osjetno smirilo, župnik Borić prvi se 1996. vratio u župu i svom se snagom dao na obnovu porušenih župnih objekata i domova turićkih župljana. Godine 1992. osjetno oštećena i devastirana crkva sv. Ilije obnovljena je od 1999. do 2002. godine, opremljena je drvenim klupama i drugim crkvenim inventarom, a na zvonik je podignuto novo zvono.

Bez pretjerivanja se može ustvrditi kako je upravo župnik Borić dosta doprinio da župa Turić s ponosom započne svoj novi život na svojim djedovskim ognjištima iako je stanje u njoj još uvijek daleko od onog iz vremena prije rata. Naime, od oko 1.500 prijeratnih župljana sada je u župi tužan broj od svega oko 250 uglavnom starijih osoba.

Ono po čemu su i selo i župa Turić postali nadaleko poznati jest grob bosanskog franjevca fra Lovre Milanovića u njihovu groblju.

- Otvaranje procesa za beatifikaciju sluga Božjega fra Lovre Milanovića – kaže sadašnji župnik vlč. Pero Brkić - dodatni je izazov za ovu raštrkanu i ranjenu, ali ponosnu zajednicu. Župljani su ga s radošću prihvatili. Uz patron župe (blagdan sv. Ilije), Božić, Uskrs i Svi svete proslava *Fra Lovrine Mlade nedjelje* vrlo važan je liturgijsko-pastoralni događaj u župi. Ona tada živne. Oni koji su napravili i obnovili kuće ovdje dođu u njih. Borave u župi, a oni koji su se smjestili u susjednoj Hrvatskoj redovno njeguju vezu sa

starim krajem i župom. Obnovom porušene škole prije dvije godine stvoreni su uvjeti za okupljanje vjernika tim prigodama. Ovakva okupljanja vjernika nakon božićne i uskrsne mise, kao i nakon ukopa pokojnika, stvara priliku susreta, zajedništva, druženja, razmjene iskustava te kvalitativno podiže pastoralni rad na višu razinu.

Župnikovi planovi

Ambiciozni župnik vlč. Pero prepun je planova za sljedećih nekoliko godina. Puno njih povezano je upravo uz štovanje sluga Božjega fra Lovre Milanovića. Tako, planira rekonstrukciju fra Lovrina groba i nadgrobno spomenika koji je dosta dotrajavao, uređenje poljskog puta između groblja i stratišta, rješenje parkirališnih mjesta za hodočasnike, kao i odljev kipa fra Lovre koji bi bio ispred crkve.

Ukratko bi se moglo kazati kako - uz Božju pomoć, potporu vjernika i crkvenih poglavara, kao i civilne vlasti, - župa Turić ide svoj trnovit put u vjeri, nadi i ljubavi. Na tom svom putu svesrdno se uzda u nebeski zagovor sluga Božjega fra Lovre koji je na njezinu području dao svoj mladi život ispovijedajući svoju vjeru u dobrog i milosrdnoga Boga.

Kapetani Gradaševići

Tradicija svjedoči da je fra Lovru Milanovića ubio upravitelj imanja gradačačkog bega, kapetana Gradaševića. Bila je to moćna, zanimljiva i tragična posavska obitelj

Piše: **prof. dr. Mato Zovkić**

Prema njihovoj obiteljskoj tradiciji Gradaševići potječu od Ćose-Ahmed-kapetana koji bi bio prvi kapetan. Za Mehmed kapetana gradio se grad u Gradačcu 1765. godine, a 1781. on je sudjelovao u hvatanju hajduka Mijata Radovanova.

Kapetani Osman i Murat

Osman je bio kapetan od prije 1795. do smrti 8. prosinca 1812. Bilo je to vrijeme vladavine Napoleonovih generala i vojnika nad Dalmacijom. Osman je, na traženje vezira iz Travnika, odgovorio 18. travnja 1807. da mu može poslati samo malo vojnika, jer želi svoje vojnike imati na okupu za slučaj da Francuzi provale u Bosnu. Osman-kapetan obnovio je u Modriči Bijelu džamiju, u njezinoj blizini podigao veliki han, jednu džamiju u Gračanici te u Gradačcu.

Jedan od njegovih posjeda bila je obradiva zemlja u selu Turić, koje je moglo dobiti ime upravo po vlasniku te zemlje (Franjo Kistić, *Tramošnički spomenar*, 2002, 77). U Matici umrlih župe Tramošnica za dan 3. veljače 1807. upisana je nasilna smrt fra Lovre Milanovića te ime ubojice: *Mujo Arnaut*, ali je seoska tradicija u Turiću sačuvala vjerodostojan podatak da je on bio „nadziratelj dobara Osman-kapetana Gradaševića“ (M. Karaula, 2015, 53).

Osmanov sin Murat obavljao je službu kapetana od 1812., ali ga je u Travniku 1821. dao pogubiti vezir Dželaludin-paša s još nekoliko bosanskih kapetana. Kreševljakovićev komentar na to glasi: „Što je tome bio razlog, nije mi poznato. On nije bio ni silnik ni odmetnik, kakvih je bilo onoga vremena“ (1980, 197).

Sačuvano je jedno Muratovo pismo iz godine 1819. upravljeno na Omer-bega Babića, koji je živio u Sarajevu ali je imao posjed na području gradačačke kapetanije pa je bio zamolio kapetana Murata da pomogne njegovim zakupcima u prikupljanju desetine uroda koji pripada vlasniku. Kapetan je odgovorio da ne bježi od zamoljene usluge, ali je istaknuo kako neki pohlepni zakupnici traže desetinu u novcu mjesto u naravi, a to se „kosi s pravdom i šerijatom“. Takvi pohlepni zakupnici škode i Babićevu i kapetanovu ugledu, što je povod žiteljima da kapetanu dosađuju sa svojim žalbama. Zemljoradnici mole da vlasnik pošalje nadglednika u selo prije a ne poslije vršidbe, jer ako nastavi obračunavati lanjske prihode u novoj godini, upropašćuje raj. „Žitelji Vašeg zijameta i raja, u skupu su meni došli i svi mole da im se od Vaše strane postavi i pošalje subaša prije vršidbe kako bi mogli odmah odložiti desetinu... Vi možete raditi kako hoćete, jer je zijamet Vaš, a i raja Vaša. Ja sam jedino dužan, kao carski činovnik, koliko mi je moguće štititi bijednu raj, što ću i činiti. Nadam se da ćete i Vi nastojati o blagostanju žitelja vašega zijameta“ (str. 59).

Mišljenje Noela Malcolma

Britanski povjesničar Noel Malcolm, u knjizi *Bosna. Kratka povijest* (prvo izdanje na engleskom 1994, prijevod na bosanski

Kuća Gradaševića u Gradačcu

2011. u Sarajevu) poriče iskarikiranu sliku o fanatičnosti muslimanskih činovnika u Bosni kakva je proširena među kršćanima: „Sigurno je da se fanatično držanje razvilo u 19. stoljeću među begovima, hodžama i nižim slojevima muslimana po gradovima, ali ima valjanih razloga za mišljenje da je to bio produkt specifičnih političkih prilika“. Poziva se na izvještaj jednog Francuza iz godine 1808. koji, nakon što je sedam mjeseci proboravio u Bosni, tvrdi da su muslimanski činovnici i obični građani bili tolerantni prema kršćanima do početka francuske vladavine u Dalmaciji, a nepovjerenje je počelo rasti zbog straha da muslimanskoj vlasti u Bosni prijeti opasnost i zbog uspjele pobune Srba protiv osmanske vlasti (N. Malcolm, *Bosna*, 2011, 204-205).

Murata je naslijedio mlađi brat Husein, koji je u Gradačcu sagradio džamiju s kupolom i do nje sahat-kulu, a u selu Čardak, 8 km sjeverno od Gradačca, dvorac, u kojem je najradije boravio.

„Njegova je kapetanija bila najbolje upravljana i najsretnija u cijeloj Bosni. Kršćansku je raj pazio kao nijedan drugi kapetan. Baš u njegovoj kapetaniji u Tolisi podignuta je 1823. prva zgrada za katoličku

pučku školu. Zauzimanjem fra Ilije Starčevića, prisnog prijatelja Husein-kapetana, sagrađena je crkva za 1500 duša, te prostran župni stan od 8 soba, i to sve bez carinskog berata. On je pomagao katolike svoje kapetanije i podržavao dobre veze sa župnicima, premda je u vršenju svojih islamskih propisa išao u skrajnost“ (str. 198).

Godine 1827. proveo je devet mjeseci kod bosanskog vezira u Zvorniku i Sarajevu, a po povratku u svoje sjedište sastao se 23. listopada te godine s petoricom posavskih župnika franjevac, među kojima je bio i fra Ilija Starčević, i on mu je stvorio vezu s Bečom. Za ove sastanke doznao je Abdurrahim paša, koji je 28. veljače 1828. zatražio od biskupa fra Augustina Miletića da opomene svoje župnike neka se bave svojim poslom, a ne miješaju se u pravne poslove cara i vezira. Biskup je to učinio posebnom okružnicom od 29. veljače 1828. (usp. H. Kreševljaković, *Husein kapetan Gradašević, Zmaj od Bosne*, 1931, 10-11).

Zajedno s drugim muslimanskim prvacima Bosne koji su bili Slaveni Husein se pokušao oduprijeti reformi države koja je nametana iz Carigrada te je u siječnju 1831. podigao bunu. U prvoj polovici listopada 1831. izabran je za bosanskog vezira, ali ga je sultanova vojska porazila pod zidinama Sarajeva 2. lipnja 1832. Prebjegao je 16. lipnja kod Županje u Slavoniju, ali ga je iz želje da se dodvori sultanovoj vlasti, uhitala austrijska vlast, držala ga neko vrijeme u Osijeku te preko Beča poslala u Carigrad. Umro je tamo 17. kolovoza 1834., vjerojatno otrovan. „On je bio posljednji kapetan Gradačca. Njegov je imetak konfiscirala država“ (Kreševljaković, 1980, 198). Radi pokušaja državnog osamostaljenja Bosne, Bošnjaci i Hrvati nazivaju ga *Zmajem od Bosne*.

Položaj kršćana u Osmanskom carstvu

Za pravo razumijevanje događaja oko mučeništva fra Lovre Milanovića, potrebno je barem površno steći uvid u povijest društva u kojem se to dogodilo. Zato u nekoliko nastavaka prenosimo dijelove knjige dr. Srečka Džaje „Katolici u Bosni i zapadnoj Hercegovini na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće“ (KS, Zagreb, 1971.)

Svojničko-ekonomskom strukturom (koja je i sama bila u razvojnom procesu) te dobro smišljenim političkim akcijama, tursko carstvo je osvajalo nove zemlje i postepeno ih integriralo u svoje islamske državno-teokratske strukture. U vjerskom pogledu nakon osvojenja zauziman je stav široke tolerantnosti.

Berat osiguravao nepovredivost

Pravni status Istočne pravoslavne crkve uredio je, nakon osvojenja Carigrada, Mehmed II. Osvajač (1453-81), koji je po ceremonijalu bizantskog cara, osobno izvršio investituru patrijarha Genadija Skolarisa. Otada visoki kler istočne pravoslavne Crkve (patrijarhe, metropolit, arhiepiskope, episkope) turska vlast imenuje, na prijedlog (barem formalni) svetog sinoda, carskim beratima, u kojima su nabrojena široka prava i povlastice dane osobno patrijarsima, odnosno drugim crkvenim velikodostojnicima, a vjerske i druge autonomije pripadnicima pravoslavne Crkve.

Berat je, dakle, osiguravao (barem pravno!) visokom kleru osobnu nepovredivost i izuzetnost od jurisdikcije lokalne turske uprave, davao mu pravo ubiranja određenih

Kršćani su u turskom carstvu predstavljali crkveno-svjetovne korporacije, m i l e t e, religiozno-nacionalne ustanove, čiji su pripadnici uživali vjersku toleranciju i druge stanovite slobode i predstavljali državljane drugog reda.

dažbina (po potrebi i uz primjenu sankcija organa turske vlasti) od svojih vjerskih podanika. Kaluđeri su bili oslobođeni od plaćanja džizije i drugih šerijatskih daća, a njihova imanja posebno zaštićena, dok je monaška republika na Atosu dobila poseban statut.

Turske se vlasti nisu miješale u obiteljske, bračne i nasljedno-pravne odnose kršćana i drugih *zimija*. Ti su odnosi, uglavnom, stavljeni u crkvenu nadležnost. Štoviše, ni u neke druge sporove turski se sudovi nisu miješali, nego su nastojali da se riješe po običajnom pravu. Kao suci nastupali su vjerske starješine ili knezovi...

Ukratko, pravoslavna Crkva pod turskom vlašću pravno je zadržala svoju staru feudalnu strukturu koju je imala u bizantskom carstvu, samo je ulogu kršćanskog cara dijelom preuzeo sultan a dijelom carigradski patrijarh, koji sad postaje etnarh, milet-baša, kršćanski kalif.

Poseban položaj pravoslavnog klera

Slično je postupila turska vlast i prema katolicima. I njih je poslije osvojenja ugradila u svoj državni teokratski organizam dodjeljujući jednom dijelu klera osobne i imovinske povlastice, a svim vjernicima vjersku toleranciju. To je učinio i Mehmed II. Osvajač po osvojenju Bosne. Bosanskim franjevcima dao je hatišerif, tzv. *Ahdnamu*.

Treba napomenuti da su povlastice dane bosanskim franjevcima i katolicima bile

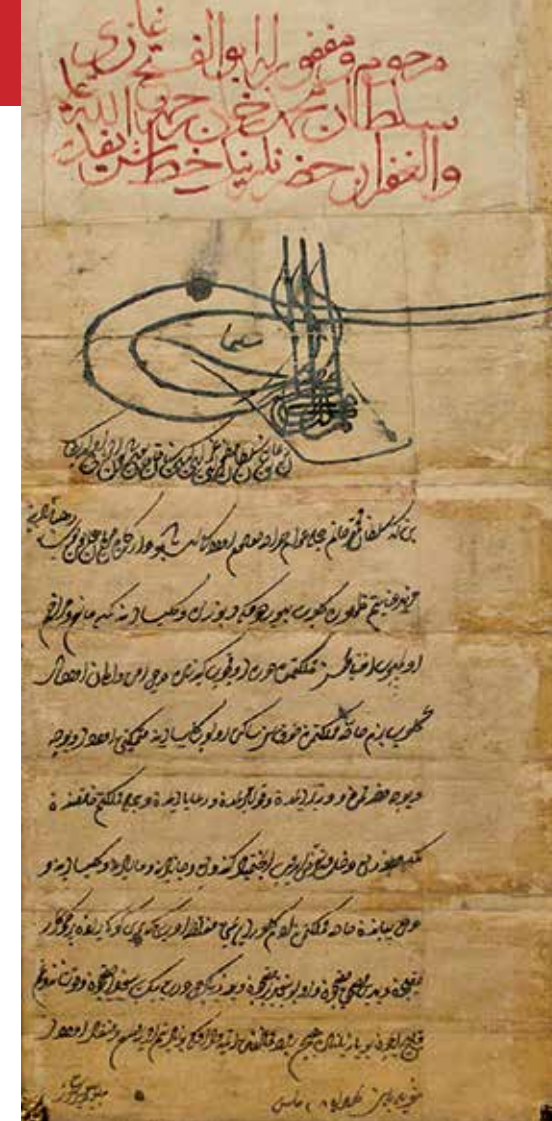
znatno manje od povlastica danih pravoslavnom kleru. Dok je na ovaj ili onaj način povlasticama bio obuhvaćen i čitav pravoslavni kler, dotle su od katoličkog klera povlastice dane samo franjevcima, koji su dobili status sličan statusu pravoslavnih kaluđera, tj. bili su oslobođeni od džizije i drugih šerijatskih daća. Katolički visoki kler, tj. biskupi nisu uživali privilegirani status niti su dobivali sultanskih berata, kao što je to slučaj s visokim pravoslavnim klerom.

Centar katoličanstva nalazio se izvan granica turske države, pa je i to uvjetovalo slabiji pravni i stvarni položaj katolika od položaja pravoslavaca. Povlastice dane bosanskim franjevcima i preko njih bosanskim katolicima, tijekom povijesti potvrđivane su u užem ili širem opsegu, fermanima...

Priznajući, dakle, odmah nakon osvojenja kršćanskim crkvama ograničeni *status quo*, turska vlast ih je ostavila da više-manje tavoro kroz duga stoljeća, u isto vrijeme smanjivala je utjecaj Crkve među njezinim vjernicima izgrađujući islamsku državnost i civilizaciju u osvojenim zemljama i vršeci na taj način politički i civilizacijski utjecaj na okolno kršćansko stanovništvo.

Među pripadnicima konfesija u turskom carstvu vladala je višestruka segregacija (osobito između muslimana i ostalih vjera), ritualne i pravne razlike (npr. u javnim kupatilima, hamamima, brijanjačicama, u načinu odijevanja itd.). One će se kasnije pretvoriti u društvenu, klasnu i nacionalnu oprečnost.

Taj utjecaj kretao se od primanja islamsko-orijentalnih običaja i navika do prihvaćanja mentaliteta i islamske religije (islamizacija). Kvantiteta i kvaliteta toga utjecaja i islamizacije ovisio je o učvršćenju turske vlasti, o stupnju provođenja specifič-

Ahdnama

no islamsko-turske administracije na osvojenom području; o broju i snazi tvrđava s turskom posadom; o nastanku novih gradova i kasaba i islamskom elementu u njima s jedne strane, a s druge strane o sve većoj odsutnosti i potiskivanju kršćanskih ustanova (crkava, samostana) iz njih.

S takvim strukturama i duhom tursko se carstvo, razmjerno naglo, izdiglo u svjetsku silu. Za Sulejmana I. Zakonodavca (1520-66.) ono se protezalo 7000 km od Istoka na zapad i 5000 km od juga na sjever, zauzimalo površinu od 8 milijuna km² i imalo preko 20 milijuna stanovnika.

Ali već za Sulejmanova nasljednika Selima II. (1566—74) Carstvo ulazi u naglu krizu.

Fra Lovrina Mlada nedjelja 2016.

Nažalost, nije sačuvano nijedno svjedočanstvo koje bi napisao netko od očevidaca događaja, a franjevačke samostanske kronike zabilježile su to kratko kojih trideset godina kasnije

U subotu, 27. kolovoza 2016., na prijedlog fra Marijana Karaule, vicepostulatora kauze sluge Božjega fra Lovre Milanovića, mons. Mato Zovkić predvodio je u župi Turić liturgijsko slavlje na uočnicu *Fra Lovrine Mlade nedjelje*. Proslava se održava svakog ljeta krajem kolovoza s misom na groblju gdje je fra Lovro ukopan i procesijom do mjesta njegova smaknuća, udaljenog oko 2 km. Okupilo se oko 1.500 hodočasnika iz bliže okolice i nekih udaljenijih mjesta.

Proces ide sporo i traži marljivo istraživanje

Mons. Zovkić je delegirani sudac Biskupijskog sudišta za proglašenje blaženim fra Lovre kao mučenika kojeg je, 9. siječnja 2015. osnovao kardinal Vinko Puljić, nadbiskup metropolit vrhbosanski, na inicijativu Franjevačke provincije Bosne Srebrene i uz odobrenje Sv. Stolice. On je odabrao *Misu za bolesnike* te u propovijedi govorio o strpljivom podnošenju bolesti i posluživanju bolesnika po kućama i zdravstvenim ustanovama. Potom je kazao:

„Još prije osnutka župe, vjernici Turića slavili su kao svoj *blagoslov* ili zaštitnika sela sv. Iliju proroka 20. srpnja. Dvije godine prije osnutka župe, župnik Tramoš-

nice fra Kruno Pejičić podigao je u ovom groblju kapelu radi slavljenja nedjeljne mise, a kad je 13. srpnja 1968. župa osnovana, odlučeno je da bude posvećena sv. Iliji proroku.

Najstariji opis fra Lovrina mučeništva i hodočašćenja na njegov grob u Turiću objavio je fra Martin Nedić god. 1884. On navodi kako su katolici Turića begovu čuvaru imanja Muji Arnautu prigovorili što im je ubio svećenika, a on se navodno opravdavao time da je katolik koji na putu jaše konja i susretne muslimanskog činovnika također na konju, bio dužan sjašiti, pokloniti se muslimanu i tek tada nastaviti put. Nažalost, nije sačuvano nijedno svjedočanstvo koje bi napisao netko od očevidaca neposredno nakon ubojstva, a franjevačke samostanske kronike zabilježile su to kratko kojih trideset godina kasnije.

Zato je zadaća nas koji radimo u procesu za proglašenje blaženim mučenika fra

Mnogi su se vjernici ispovjedili

Molitva na fra Lovrinu grobu

Lovre pronaći po mogućnosti državne podatke o takvom zakonu u turskoj Bosni te o Muji Arnautu. To ide sporo i tražit će marljivo istraživanje. Ako je zakon postojao i bio poznat fra Lovri, moglo bi ispasti da je on nerazborito prkosio begovu činovniku. Ako nije postojao ili ako ga je zlobni i pijani Mujo tako razumio, onda je fra Lovro mučenik, jer je ubijen iz mržnje na katoličku vjeru.

Zato molimo štovatelje fra Lovre da se drže katoličkih propisa o poštivanju slugu Božjih i da nam pomažu svojim molitvama. Tek kad završimo proces i nadležni u Rimu ispitaju jesmo li ispravno postupili, početak će rimski dio proglašenja blaženim.“

Župnikova zahvala

Nazočno mnoštvo vjernika pozdravio je i fra Marijan Karaula, vicepostulator postupka za proglašenje blaženim slugu Božjega fra Lovre Milanovića. Nadajući

se kako je svima okupljenima toga dana na groblju u Turiću doista bilo stalo da taj proces uspije, zamolio je hodočasnike da vicepostulatori pišu o svom iskustvu molitve i eventualno dobivene milosti (tjelesnog ili duševnog ozdravljenja) po zagovoru sluge Božjega fra Lovre ili o tradiciji njegova štovanja u ovom kraju. Potom ih je fra Marijan zamolio:

„Dok se molite Bogu da bi vam po fra Lovrinu zagovoru pomogao i udijelio snage u raznovrsnim vašim životnim poteškoćama, ne zaboravite se pomoliti i da bi fra Lovro uskoro bio proglašen blaženim i kasnije svetim. Dogodi li se to, fra Lovro će biti prvi svetac za kojega ćemo s punim pravom moći reći da je naš, da je rođen, živio i djelovao na ovim našim lijepim bosanskohercegovačkim prostorima.“

Turički župnik dr. Pero Brkić zahvalio je na kraju hodočasnica te svećenicima koji su tih dana pomagali u Donjoj Tra-

Turički župnik vlč. dr. Pero Brkić pozdravlja nazočne vjernike

Procesija od groblja do stratišta

Kardinal hodočastio s bogoslovima u Turiću

Zadnjih nekoliko godina bogoslovi Vrhbosanske nadbiskupije imaju svoje kolonije u ljetnim praznicima. Obilaze iz godine u godinu jedan dekanat nadbiskupije, provedu nekoliko dana u župama toga dekanata i uz molitvu, razmatranja i druženja sa župnicima i vjernicima upoznaju mjesta i polja svojega budućeg djelovanja. Ove godine u tjednu prije Velike Gospe bili su u Doborskom dekanatu (Odžak). U petak 12. kolovoza posjetili su tri župe sa desne strane rijeke Bosne: Garevac, Gornju Tramošnicu i Turić.

U Garevcu su obišli spomen obilježje stradanja Hrvata koncem drugoga svjetskoga rata *Burića štalu*. U Gornjoj Tramošnici posjetili su svetište Gospe od anđela, molili ispred zavjetnog Gospina kipa krunicu i sastali se sa sestrama franjevkama u njihovu samostanu, koji je smješten uz samu crkvu.

U Turiću su bogoslovi – njih dvadeset i dva – predvođeni svojim poglavarima hodočastili na fra Lovrinu grob. Na grobu je služena sveta misa, koju je predvodio i na njoj propovijedao Vinko kardinal Puljić, vrhbosanski nadbiskup, uz nazočnost, za ovdašnje prilike, velika broja vjernika.

Čuvši putem elektronskih medija za ovu misu na fra Lovrinu grobu, vjernici su se sami organizirali i svojim velikim brojem – njih preko dvjesto pedeset – iznenadili i mjesnog župnika vlč. dr. Peru Brkića, a napose mjesnog ordinarija kardinala Puljića, budući da se radilo o radnom danu i misi u 12:30 sati, koja je više

Kardinal predvodi molitvu za fra Lovrino proglašenje blaženim

bila predviđena za duhovnu obnovu bogoslova. Došli su iz susjednih župa dvaju Tramošnica, Gornje i Donje, iz Slatine Srednje, Gradačca, iz Hrvatske, a neki čak i iz Austrije. Pozitivan primjer uporabe elektronskih medija.

Nakon mise bogoslovi su posjetili crkvu sv. Ilije Proroka u Turiću, gdje im je župnik Brkić svjedočio o životu i radu svećenika u jednoj prognaničkoj župi, gdje se uobičajeni župni pastor odvijaju tri-četiri puta u godini, kada se za Božić, Uskrs, patron i Sve Svete okupljaju vjernici sa svojim obiteljima. Oni sada mahom žive i rade u inozemstvu, obnovili su svoje kuće i vezani su za svoju župnu zajednicu.

Kardinalu i njegovu tajniku, poglavarima i bogoslovima priređen je u fra Lovrinu domu u Turiću ručak, nakon kojega su ostali duže vremena na druženju u župnoj bašči, probavajući šljive iz gradačkog podneblja.

P. Baotić

MOLITVA

za proglašenje blaženim
sluge Božjega fra Lovre Milanovića

Dobri i pravedni Bože!
Sluga tvoj fra Lovro Milanović
darovao je svoj mladi život kao žrtvu
vjernosti Tebi i svojim bližnjima.
Nikome nije zla činio, nikoga mrzio,
nego je,
kako svjedoči narodno pamćenje,
i svome ubojici javno oprostio,
kajući se za svoje grijeh
i moleći da ga primiš
i da mu se smiluješ.

Narod ga već odavna smatra svetim
i dostojnim vječnoga života.
Pomozi da ga i Tvoja Crkva
prihvati kao blaženika
dostojna vjerničkog štovanja
i molitve za zagovor
u nevoljama života.

Po Kristu, Gospodinu našem. Amen

SVJEDOČENJA

Poštovani poštovatelji Sluge Božjega fra Lovre Milanovića,

U procesu beatifikacije veoma su važne dvije vrste svjedočenja ljudi.

Jedna vrst su ispovijesti onih koji su, po njihovu čvrstom uvjerenju, dobili od Boga neku milost po zagovoru Sluge Božjega. O tome oni daju osobno potpisanu izjavu pod prisegom da zaista govore istinu.

Druga vrst je svjedočenje o tzv. fama sanctitatis (glasu o svetosti), tj. o tradiciji spontanog pučkog štovanja Sluge Božjega i prije nego je Crkva pokrenula postupak beatifikacije.

Pozivamo Vas, stoga, da nam šaljete svoja svjedočenja bilo o sjećanju kakva je u Vašoj obitelji ili Vašem kraju bila tradicija fra Lovrina štovanja, bilo o eventualnoj milosti koju ste od Boga primili po fra Lovrinom zagovoru.

Vaša svjedočenja objavljujvat ćemo u ovoj rubrici.

Nakladnik: Vicepostulatura sluge Božjega fra Lovre Milanovića, Franjevačka 6, 71000 SARAJEVO
Uređuje uredništvo: Pero Brkić, Mirko Filipović, Marijan Karaula
Glavni urednik: Marijan Karaula
Lektura: Mirko Filipović
Grafički urednik: Miodrag Spasojević Štrika
Adresa uredništva: Vicepostulatura sluge Božjega fra Lovre Milanovića, Franjevačka 6, 71000 SARAJEVO
E-mail adresa: marijankaraula@bih.net.ba
Telefon: +387 (0)33 232 884; mob. 063 294 852
Tisak: SUTON, Široki Brijeg

Novčana se pomoć za proces i glasilo može uplatiti na adresu: Franjevački provincijalat Bosne Srebrene, Zagrebačka 18, 71000 Sarajevo,

Za tuzemstvo:
Transakcijski račun: 3385702200205779

Za inozemstvo:
Račun: 25016164101
BIC-SWIFT: UNCRBA 22
IBAN: BA393380604815378802

Naziv banke: UniCredit banka d.d. Mostar, Poslovnica Sarajevo, Zagrebačka 2-4

Svrha: Za postupak beatifikacije fra Lovre Milanovića

Kardinal Vinko Puljić s bogoslovima Vrhbosanske nadbiskupije, časnim sestrama i drugima u svetištu Gospe od anđela u Gornjoj Tramošnici

Duša i tijelo

O dobri ljudi, je li sramota
da Sava bude vaga života?!

Duša mi neće iz Bosne 'vamo,
a mome tijelu ne daju tamo.

O Bože, Bože, je li grijota:
ja jedva živim ta dva života!

Oko mog srca vjetrovi pušu:
ne mogu spojiti tijelo i dušu!

Veremim, Bosno, sad u neznanju
kako da spojim samoga sebe:

dok tijelo živi u blagostanju,
u Bosni negdje duša mi zebe.

Kad jednom umrem, ispustim dušu,
ona će, možda, krenut ka rajju,

a ja već sada zaklinjem djecu
da tijelo vrate rodnome kraju!

Ilija Ile Jukić